

فیلسوفان سینما

از مانستربرگ تا رانسیر

ویراستار: فلیسییتی کلمن

ویراستار ترجمه: مهرداد پارسا

مترجمان:

مهرداد پارسا، فائزه جعفریان، مهدی ماک میلاد روشنی پایان
رامین اعلایی، کریم میرزاده اهری، محسن نادری، مهدیه دهاقین

سرشناسه: کلمن، فلیسیتی، Colman Felicity

عنوان و نام پدیدآور: فیلسوفان سینما از مانستریگ تا رانسیر/ ویراستار: فلیسیتی کلمن؛ ویراستار ترجمه: مهرداد پارسا

مشخصات نشر: تهران: انتشارات شَوند، ۱۳۹۴. ● مشخصات ظاهری: ۳۵۰ ص: ۱۴/۵*۲۱/۵ سم ● شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۵۷۶۱-۱-۱

وضعیت فهرست‌نویسی: فیپا ● یادداشت: عنوان اصلی: Film, Theory and Philosophy: The key Thinkers, 2009

یادداشت: نمایه ● موضوع: سینما - فلسفه ● موضوع نقد سینمایی - اروپا - قرن ۲۰م

موضوع: منتقدان سینمایی - اروپا - قرن ۲۰م ● موضوع: فلسفه در سینما

شناسه افزوده: کلمن، فلیسیتی ۱۹۶۷م، ویراستار ● شناسه افزوده: Colman, Felicity

شناسه افزوده: پارسا خانقاه، مهرداد، ۱۳۴۳، مترجم

ر.بندی کنگره: ۱۳۹۴ ف/۸۶/۱۹۹۵/۵ PN ● رده‌بندی دیویی: ۷۹۱/۴۳۰۱ ● شماره‌ی کتاب‌شناسی ملی: ۳۹۱۸۸۵۴

Philosophers of Cinema

Felicity Colman

Mehrdad Parsa

تهران، خیابان ولیعصر، بالاتر از میدان ولیعصر، کوچه روشن، پلاک ۱، طبقه دوم، واحد پنجم
کد پستی ۱۴۱۵۸۵۳۴۴۶ تلفن: ۰۲۱-۸۸۹۱۹۰۷۱ نمابر: ۰۲۱-۸۸۹۵۲۵۹

ناشر: شَوند

فیلسوفان سینما فلیسیتی کلمن مهرداد پارسا

چاپ اول: زمستان ۱۳۹۴، تهران تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه قیمت: ۱۳۰۰۰ تومان

چاپ و صحافی: پردیس دانش

طرح روی جلد از میثم پارسا

ISBN: 978-600-95761-1-1

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۵۷۶۱-۱-۱

Printed in Iran

حقوق چاپ و نشر برای ناشر محفوظ

فهرست

- یادداشت و راستار ارسا ۷
۱. هوگو مانستربرگ / ابرت سینربرینک / مهرداد پارسا ۱۱
۲. ویلم فلوسر / آدریان رتین / مهرداد پارسا ۳۱
۳. تئودور آدورنو / جولی کوهلکن / فائزه جعفریان ۴۷
۴. آنری برگسون / دوروتا اولکوفسکی / ملاد رشنی پایان ۶۷
۵. آندره بازن / هانتر ووگان / فائزه جعفریان ۸۵
۶. سرژ دنه / گرن داود / رامین اعلائی ۱۰۱
۷. استنلی کاو / رکس باتلر / مهرداد پارسا ۱۲۳
۸. ژیل دلوز / جان مولارکی / کریم میرزاده اهری، محسن خاکپور ۱۳۷
۹. فلیکس گتاری / گری گنوسکو / مهدی ملک ۱۵۷
۱۰. ژولیا کریستوا / پاتریشیا مک کورمک / مهرداد پارسا ۱۷۵
۱۱. لورا مالوی / دیوید سورفا / مهدیه دهاقین ۱۹۳
۱۲. اسلاوی ژیزک / لارنس سیمونز / محسن خاکپور، کریم میرزاده اهری ۲۰۹
۱۳. ژاک رانسیر / سودیپ داسگوپتا / مهدی ملک ۲۲۷
- نمایه نام‌ها ۲۴۵

یادداشت ویراستار فارسی

فلسفه‌ی سینما پژوهش است درباره‌ی ماهیت و شأن فرم‌های تصویری و وضعیت‌های سینمایی که هم مبتنی بر امکان‌ها و اندیشه‌های موجود، تاریخ‌های زیسته و داده‌های تجربی‌اند و هم خود را می‌سازند. چون مواد خام و عناصر سازنده‌ی فرم‌های معرفتی و زیستی جدید عمل کنند. گرچه درباره‌ی نسبت میان فلسفه و سینما مباحث بسیاری مطرح شده، اما گویی بنیادی‌ترین طرح مشترک این دو، فرم‌های مفهومی فلسفه (جهان-مفهوم‌ها) و فرم‌های تصویری سینما (جهان-تصویرها)، ظرفیت دگرگون ساختن الگوهای ادراکی/بصری سوژه و خلق مفاهیم و تصاویر تازه‌ای است که همواره وضعیت‌هایی «در حد» را به وجود می‌آورند؛ سطح‌های دگرگونی و آلوده‌انگاشتن خویش، قلمروزدایی و پویاسازی، یا ابتدا و انتهای رخدادایی که به معنایی همواره مقدم بر ادراک قلمروساز بشری‌اند و تجربه را با رنجی «بازکا»، اندرآفی نامتعارف و سرگشتگی مکرر مواجه می‌سازند. از این منظر، سینما (یا فلسفه) با به پیش کشیدن ادراک‌پذیرها و رؤیت‌پذیرها آغاز می‌شود و تنها به واسطه‌ی فاصله گرفتن از خویش، از طریق انکار چستی ابژه‌ها طی ادراکی دردناک و دشوار تحقق می‌یابد؛ سینما زمانی واقع می‌شود که سیاست‌های مأنوس، الگو یا قاعده‌های جاافتاده و چشم‌نواز ادراک پایان یافته باشند و فضایی برای برقراری اتصالی جدید فراهم شود. از این رو، سینما به مثابه‌ی انباشتی از رخدادهای تجربه‌ناشده همواره خارج از دامنه‌ی «هست‌ها» و در حد فاصل میان پایان ابژه‌ها و آغاز چیزها روی می‌دهد و وجه سیاسی خود را مدیون

جریان بی‌پایان ادراک‌زدایی یا وضعیت غیرایدئولوژیک امر مهمل و امر منحرف است. جهان-مفهوم‌ها و جهان-تصویرها تنها در وضعیت بینابینی و حدی یک ضدسیستم، یا در وضعیت سیستماتیک‌کی که برخلاف عادت متعارف رکود و ایستایی، دائماً به سمت نقطه‌ای خارج از نظام میل دارد امکان می‌یابند. به همین دلیل است که کار فلسفه و کار سینما بیش از آن‌که ابقای مفاهیم و تصاویر باشد، انکار آن‌ها است. بدین اعتبار، فلسفه‌ی سینما نیز از پژوهشی ثانوی درباره‌ی فرم هنری خاصی که ماهیت و کارکرد آن مبتنی بر داری ذوقی و سلیقه‌ای جمعی باشد، فراتر رفته و به هستی‌شناسی تصویر سینمایی یا اندیشه‌ای سینمایی بدل می‌شود.

باری، به رغم این که بزرگ‌ترین فیلسوفان سینما همواره با این بینش به سینما پرداخته‌اند، درباره‌ی نسبت‌های میان فلسفه و سینما و یا ماهیت امر سینمایی رویکردهای متعددی وجود دارد. برای نمونه، کانس دو رویکرد کلی را برای نزدیک شدن به فیلم و وضعیت‌های سینمایی شرح می‌دهد: رفته‌شناسی تکنولوژیک و معرفت‌شناسی رخداد. مراد از معرفت‌شناسی تکنولوژیک مجموعه سائلی است که ماهیت تکنیکی و تجربی فرم‌های تصویری، و سبک و معماری مرصه‌های تصویری مختلف را دربر می‌گیرند، حال چه در سطح ماهیت رسانه‌ی سینمایی و تئوری که با سایر اشکال هنری دارد و چه از حیث وضعیت‌های اولیه‌ی تجربه‌ی انسانی و عصبان بنیادین و ذات سینما یعنی تصویر. برای مثال، از ایده‌ی استفان میولهاال درباره‌ی فلسفه‌ی رنگ فیلم‌ها و فیلم به مثابه‌ی فلسفه گرفته تا نقدهای برگسون بر سینما به عنوان شکل ادراک کاذب (توهم سینماتوگرافیک) جملگی ذیل همین برداشت از وضعیت‌های سینمایی قرار می‌گیرند؛ در این جا تدابیری چون تدوین، دکوپاژ، پلان سکانس و ... به وجوه مشترک سینما و ادراک معمول انسانی بدل می‌شوند. در کل، می‌توان این قسم معرفت‌شناسی سینمایی را وابسته به این پرسش دانست که فرم سینمایی چگونه عمل می‌کند و چگونه به الگوی اصلی تجربه بدل می‌شود. از سوی دیگر، معرفت‌شناسی رخداد معطوف به زمان، زیبایی‌شناسی، حرکت و درنهایت مضمون و محتوایی است که به عنوان امر واقعی بر پرده ظاهر می‌شود. بنابراین، یکی از مسائل بنیادین معرفت‌شناسی‌های رخداد مسئله‌ی واقعیت و رآلیسم در سینمایی است که میان بازنمایی جهان و خلق صورت‌های تازه از واقعیت در نوسان است. برخلاف مورد اول که فرم سینمایی را مورد توجه قرار می‌دهد، در این جا

با ایده‌ها و مفاهیمی مواجه می‌شویم که در قالب امر متافیزیکی رخ داده‌هایی مرتبط با اندیشه‌ی فلسفی را ایجاد می‌کنند، اموری که جسم مادی نداشته، اما به هر جهت ماده‌ی وجودند: زمان، مکان، پویاشناسی موقعیت‌های اجتماعی، پسماندهای سیاسی، مفاهیم تاریخی و بر این اساس، فیلسوفان سینما به واسطه‌ی تصویر متحرک و از طریق فرم‌ها و مفاهیم تصویری امکان بررسی مقولاتی چون زمان، حرکت، ادراک و رؤیت را به شکلی متفاوت به دست می‌آورند و معنای حیات را از خلال تعامل این دو حوزه که هدف مشترک‌شان طرح پرسش از مفهوم-تصویرها است مورد تأمل قرار می‌دهند. این تأیید هسته‌ی اصلی مقدمه‌ی طولانی و نه‌چندان سراسر است فلیسیتی کلن بر کتاب *نیم، نظریه و فلسفه* است که طی فصول متعدد به مکان‌شناسی سینما نزد فلاسفه‌ی سینما پرداخته و سینماگریز می‌پردازد. کتاب حاضر اما درواقع مشتمل بر گزیده و منتخبی از مقالات اثر مذکور است، تا هم از درازگویی اصل اثر بکاهد و هم مقالاتی را برگزیند که تصویری مختصر و مفید از رویکردهای اصلی به نظریه‌ی فیلم را ارائه می‌کنند. این همان شایان ذکر است که مقالات حاضر بیش از آن که بخواهند شرحی ساده و اویزه از تئورهای اصلی فیلسوفان سینما به دست دهند، بنا را بر آشنایی نسبی خواننده با حوزه‌ها، موضوعات بحث گذاشته و در بسیاری از موارد تحلیلی، غیرمستقیم و از این رو بعضاً دشوار می‌نمایند. در این میان، برخی از مقالات اثر (از آن جمله، مقاله‌ی مربوط به مانستر، گ. دلوژ) به وضوح وجه سینمایی داشته و به رویکرد نظری یا تاریخی فیلسوف در باب سینما می‌پردازند و برخی دیگر (مانند مقاله‌ی برگسون و کریستوا) گرچه چندان سینمایی به نظر نمی‌رسند، امر سینمایی را در بنیادهای ژرف‌تر تفکر فلسفی هر اندیشمند جستجو می‌کنند، و این دومی به‌ویژه در بحث از هستی‌شناسی تصویر سینمایی، یا فلسفه‌ای که از دل امر تصویر به بیرون می‌آید، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

مهرداد پارسا

شهریور ۱۳۹۴